

Sygn. akt: III AUa 536/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 grudnia 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Mirosław Godlewski

Sędziowie: SSA Jolanta Wolska

SSO del. Beata Michalska (spr.)

Protokolant: st. sekr. sądowy Kamila Tomasik

po rozpoznaniu w dniu 13 grudnia 2013 r. w Łodzi

sprawy **M. M.**

przeciwko **Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w T.**

o przeniesienie odpowiedzialności za zobowiązania z tytułu składek,

na skutek apelacji wnioskodawczyni

od wyroku Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim

z dnia 8 października 2012 r., sygn. akt: V U 793/12,

uchyla zaskarżony wyrok, znosi postępowanie w całości i sprawę przekazuje Sądowi Okręgowemu w Piotrkowie Trybunalskim do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

Sygn. akt III AUa 536/13

UZASADNIENIE

W dniu 9 lipca 2012r. M. M. wniosła odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w T. z 21 maja 2012r. stwierdzającej, że odwołująca, jako rozwiedziona małżonek, jest odpowiedzialna za zobowiązania byłego męża J. M. w łącznej kwocie 6 037,71 zł. z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne, zdrowotne i Fundusz Pracy za okres od października 2010r. do maja 2011r. wraz z odsetkami za zwłokę liczonymi na dzień 27 lipca 2011r.

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wnosił o jego oddalenie, powołując się na treść art.110§1 ustawy z 29 sierpnia 1997r. Ordynacja podatkowa. Nadto podniósł, że podjęte wobec płatnika składek czynności egzekucyjne nie przyniosły rezultatu.

Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim wyrokiem z 8 października 2012r., w sprawie VU 793/12 oddalił odwołanie .

Powyższe orzeczenie zostało wydane w oparciu o następujące ustalenia faktyczne i prawne:

Odwołująca M. M. zawarła związek małżeński z J. M. 16 października 2004r. Małżeństwo zostało następnie rozwiązane wyrokiem rozwodowym Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim z 5 lipca 2011r. w sprawie IC (...), który uprawomocnił się 27 lipca 2011r. W wyroku rozwodowym nie orzeczono o podziale majątku wspólnego.

Jak ustalił Sąd Okręgowy, małżonkowie nie zawierali małżeńskich umów majątkowych. W czasie trwania małżeństwa istniała między nimi wspólność ustawowa, która ustała z dniem uprawomocnienia się wyroku rozwodowego. J. M. prowadził działalność gospodarczą od 6 września 2003r. do 20 stycznia 2004r. i od 16 października 2006r. Z tego tytułu był zobowiązany do opłacania składek na ubezpieczenie społeczne, zdrowotne i Fundusz Pracy. Wobec nieopłacania składek w terminie powstało zadłużenie na koncie płatnika za okres od października 2010r. do maja 2011r. w łącznej kwocie 16 298,20 zł. Jak ustalił Sąd I instancji, podjęte przez ZUS czynności egzekucyjne wobec dłużnika nie dały pozytywnych rezultatów. Od lutego 2011r. prowadzone jest administracyjne postępowanie egzekucyjne w zbiegu z egzekucją sądową. W wyniku przeprowadzonych czynności na konto ZUS wpłynęła jednorazowo w marcu 2011r. kwota 392,07 zł. Zgodnie z informacją z Centralnej Ewidencji Pojazdów i Kierowców z 24 czerwca 2011r. oraz pismem Ministerstwa Sprawiedliwości z 23 stycznia 2012r. dłużnik nie posiada na terenie kraju majątku ruchomego i nieruchomości. Postępowanie o ustalenie stanu majątkowego dłużnika nie zostało przeprowadzone, ponieważ J. M. nie zareagował na wezwanie ZUS z 19 maja 2011r.

W toku postępowania wyjaśniającego organ rentowy pismem z 24 stycznia 2012r. wezwał byłą żonę płatnika M. M. do dostarczenia w terminie dwóch tygodni potwierdzenia rozdzielności majątkowej oraz dokumentu stwierdzającego wysokość wartości przypadającego na nią udziału w majątku wspólnym. W odpowiedzi na wezwanie M. M. pismem z 13 lutego 2012r. poinformowała ZUS, że nie zawierała z mężem małżeńskich umów majątkowych. Zaskarżoną decyzją z 21 maja 2012r. ZUS stwierdził, że M. M., jako rozwiedziona małżonka, jest odpowiedzialna za zobowiązania byłego męża J. M. z tytułu:

- składek na ubezpieczenie społeczne za okres od listopada 2010r. do maja 2011 r. wraz z odsetkami za zwłokę liczonymi na 27 lipca 2011 r. (dzień uprawomocnienia się wyroku rozwodowego) w kwocie 3 650,33zł.

-składek na ubezpieczenie zdrowotne za okres od października 2010r. do maja 2011r. wraz z odsetkami za zwłokę liczonymi na 27 lipca 2011r. w kwocie 2 016,43zł.

- składek na Fundusz Pracy za okres od października 2010r. do maja 2011 r. w kwocie 370,95zł., tj. w łącznej kwocie 6 037,71zł.

W uzasadnieniu stanu prawnego Sąd Okręgowy powołał art. 31 i 32 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych z 3 października 1998r. (t.j. Dz.U. z 2009r. Nr 205, poz. 1585 ze zm.) w związku z art. 110§1 ustawy z 29 sierpnia 1997r. Ordynacja podatkowa (Dz.U. z 2005r., Nr 8 , poz. 60 ze zm.). Zgodnie z art. 110 § 1 Ordynacji podatkowej w zw. z art. 31 i 32 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych rozwiedziona małżonka płatnika składek odpowiada całym swoim majątkiem solidarnie z byłym małżonkiem za zaległości składkowe z tytułu zobowiązań powstałych w czasie trwania wspólności majątkowej, jednakże tylko do wysokości wartości przypadającego mu udziału w majątku wspólnym. Odpowiedzialność, o której mowa w art. 110 §1, nie obejmuje jedynie odsetek za zwłokę oraz kosztów egzekucyjnych powstałych po dniu uprawomocnienia się orzeczenia o rozwodzie. J. M., jako osoba prowadząca działalność gospodarczą, był płatnikiem składek na ubezpieczenie społeczne w rozumieniu art. 4 ustęp 2 s.u.s. Jak podkreślił Sąd I instancji, okoliczność ta nie była pomiędzy stronami sporna, podobnie jak wysokość zaległości z tytułu nieopłacenia składek na ubezpieczenia społeczne, zdrowotne i Fundusz Pracy oraz fakt ich powstania w trakcie trwania pomiędzy odwołującą a płatnikiem składek małżeńskiej wspólności ustawowej. W ocenie Sądu I instancji, M. M., jako rozwiedziona małżonka płatnika, stosownie do treści art. 110§ 1 cyt. ustawy, odpowiada całym swoim majątkiem solidarnie z byłym małżonkiem za zaległości składkowe z tytułu zobowiązań powstałych w czasie trwania wspólności majątkowej do wysokości wartości przypadającego jej udziału w majątku wspólnym.

Jak podkreślił Sąd Okręgowy, ZUS nie jest zobligowany do dochodzenia należności w pierwszej kolejności od płatnika składek, a dopiero w przypadku bezskuteczności egzekucji - w stosunku do rozwiedzionego małżonka. Przepis

art. 110§1 cyt. ustawy wprowadza solidarną odpowiedzialność płatnika składek z rozwiedzionym małżonkiem. W przypadku gdy kilka osób odpowiada solidarnie za to samo zobowiązanie, wierzyciel może żądać całości lub części świadczenia od wszystkich dłużników łącznie, od kilku z nich lub od każdego z osobna, a zaspokojenie wierzyciela przez któregokolwiek z dłużników zwalnia pozostałych. Wg Sądu I instancji, organ rentowy jest uprawniony do dochodzenia od odwołującej zaległości składek byłego męża nawet z wyłączeniem tego ostatniego, co wynika z treści art. 366 k.c. W przypadku spłaty zobowiązania, odwołującej będzie przysługiwał regres w stosunku do byłego małżonka na podstawie art. 376 k.c. Ponadto Sąd Okręgowy uznał, że w przypadku gdyby dług przewyższał jej udział w majątku wspólnym, może żądać ograniczenia egzekucji do wysokości tego udziału, ale zarzuty te mogą być skuteczne dopiero na etapie postępowania egzekucyjnego.

W ocenie Sądu Okręgowego zbędnym dla rozstrzygnięcia sprawy było ustalanie, od kiedy płatnik pracuje i jakie osiąga wynagrodzenie, o co wносиła odwołująca. Tym bardziej, że ZUS w lipcu 2012r. dokonał już zajęcia wynagrodzenia J. M. z tytułu zatrudnienia w (...) H. W. w B. oraz wszczął egzekucję przeciwko płatnikowi, która obecnie w wyniku zbiegu egzekucji została przekazana do prowadzenia Komornikowi Sądowemu w B.. Uznając w rezultacie odwołanie M. M. za bezzasadne Sąd Okręgowy na podstawie art.477¹⁴§1 k.p.c. orzekł o jego oddaleniu.

Apelację od wyroku w terminie złożyła M. M., zaskarżając wyrok w całości. Wyrokowi zarzuciła naruszenie prawa materialnego art.110 §1 ustawy Ordynacja podatkowa w zw. z art.31 i 32 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych przez niewłaściwe zastosowanie i ustalenie odpowiedzialności odwołującej się za zaległości składek byłego męża powstałe w okresie, kiedy nastąpił faktyczny rozkład pożycia między małżonkami. W uzasadnieniu apelacji podniesiono, że wszelkie więzy gospodarcze między małżonkami ustały z dniem 26 grudnia 2010r., kiedy J. M. definitywnie wyprowadził się od żony. W tej sytuacji była żona nie powinna odpowiadać za zobowiązania męża powstałe w okresie, gdy nie miała żadnego wpływu na ich powstanie, jak też nie miała wpływu na decyzje płatnika podejmowane w związku z prowadzoną działalnością gospodarczą. W konkluzji swojego stanowiska apelująca wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku i uwzględnienie odwołania.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja M. M. odniosła skutek, aczkolwiek niezależnie od podniesionych w niej zarzutów z powodu stwierdzonej z urzędu przesłanki nieważności postępowania. Stosownie bowiem do art. 378 § 1 k.p.c. Sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę w granicach apelacji, w granicach zaskarżenia zobowiązany jest jednak brać z urzędu pod uwagę nieważność postępowania. Przyczyny powodujące nieważność postępowania wymienia art. 379 k.p.c., który w pkt 5 wskazuje na pozbawienie strony możliwości obrony swych praw, jako okoliczność powodującą tę nieważność. Stosownie do treści art. 477¹¹ k.p.c. stronami w postępowaniu z zakresu prawa ubezpieczeń społecznych są: ubezpieczony, inna osoba, której praw i obowiązków dotyczy zaskarżona decyzja, organ rentowy oraz zainteresowany. Zainteresowanym zaś jest ten, czyje prawa lub obowiązki zależą od rozstrzygnięcia sprawy. Zainteresowany nie jest adresatem decyzji i nie musiał brać udziału w postępowaniu przed organem rentowym. Jego prawa lub obowiązki zależą jednak od ostatecznego wyniku sprawy i dlatego sąd wzywa go do udziału w postępowaniu z urzędu lub na wniosek. W niniejszej sprawie status zainteresowanego winien mieć płatnik składek J. M.. Przy czym w orzecznictwie konsekwentnie wyrażany jest pogląd, że także niewezwanie przez sąd zainteresowanego do udziału w postępowaniu powoduje nieważność tego postępowania (por. uchwała Sądu Najwyższego z 29 lipca 1998 r., III ZP 20/98, OSNAPiUS 1998, Nr 23, poz. 690, a także wyroki Sądu Najwyższego z 3 października 1996 r., II URN 36/96, OSNP 1997, Nr 9, poz. 156, i z 8 grudnia 2000 r., II UKN 128/00, OSNP 2002, Nr 15, poz. 368).

Przedmiotem rozpoznania przez Sąd I instancji było odwołanie M. M. od decyzji ZUS stwierdzającej jej odpowiedzialność za zobowiązania byłego męża J. M. z tytułu zaległych składek na ubezpieczenie społeczne, zdrowotne i Fundusz Pracy, powstałych w trakcie trwania małżeńskiej wspólności ustawowej. Podstawą odpowiedzialności byłego małżonka jest art.110§1 ustawy z 29 sierpnia 1997r. Ordynacja podatkowa (Dz.U. z 2005r., Nr 8, poz. 60 ze zm.). Zgodnie z powołanym przepisem rozwiedziony małżonek podatnika odpowiada całym swoim majątkiem solidarnie z byłym małżonkiem za zaległości podatkowe z tytułu zobowiązań podatkowych powstałych w czasie trwania wspólności majątkowej, jednakże tylko do wysokości wartości przypadającego mu udziału

w majątku wspólnym. Odpowiedzialność solidarna odwołującej i jej byłego małżonka oznacza, że Zakład ma jedną wierzytelność względem obydwu byłych małżonków, lecz z dwóch różnych tytułów: świadczenia ubezpieczonego oraz świadczenia rozwiedzionego małżonka (art. 110 Ordynacji podatkowej). Uiszczenie przez jednego z nich zaległych składek skutkować będzie zwolnieniem drugiego z obowiązku świadczenia i nastąpi wygaśnięcie zobowiązania. Do relacji występujących między dłużnikami, jak słusznie wskazał Sąd I instancji, należy stosować normę art. 366 § 1 k.c., a treść stosunku prawnego występującego pomiędzy nimi w procesie oznaczona jest jako współuczestnictwo materialne (art. 72 § 1 pkt 1 k.p.c.).

Z powołanego art.110§1 Ordynacji podatkowej wynikają trojakiemu rodzaju ograniczenia w zakresie odpowiedzialności odwołującej M. M.. Po pierwsze, odpowiada tylko za zaległości byłego męża z tytułu zobowiązań powstałych w czasie trwania wspólności majątkowej. Po drugie, ograniczony jest zakres przedmiotowy tej odpowiedzialności. Nie odpowiada za odsetki za zwłokę i koszty egzekucyjne powstałe po dniu uprawomocnienia się orzeczenia o rozwodzie. Po trzecie, odpowiedzialność rozwiedzionego małżonka ograniczona jest kwotowo. Wysokość egzekwowanych od niego zobowiązań nie może przewyższać wartości jego udziału w majątku wspólnym, niezależnie od tego, jak duże jest zadłużenie płatnika składek. W rezultacie w niniejszej sprawie przedmiotem postępowania jest zarówno wysokość zadłużenia płatnika składek powstałego w czasie trwania małżeńskiej wspólności ustawowej, jak też ustalenie, czy kwota zadłużenia, którą obciążono odwołującą się, nie przekracza wartości jej udziału w majątku wspólnym. Przy czym ustalenia Sądu co do wysokości majątku wspólnego byłych małżonków i wysokości ich udziałów niewątpliwie mają istotny wpływ na prawa lub obowiązki każdego z tych małżonków. W tym miejscu warto zauważyć, że zaskarżona decyzja nie rozstrzyga wskazanej wyżej przesłanki odpowiedzialności M. M., tj. czy wysokość zobowiązań z tytułu zaległych składek byłego męża nie przekracza jej udziału w majątku wspólnym. Jak wynika jednak z akt ZUS, organ rentowy pismem z 24 stycznia 2012r. wezwał odwołującą do dostarczenia w terminie dwóch tygodni potwierdzenia rozdzielności majątkowej, jak też do złożenia dokumentu stwierdzającego wysokość wartości przypadającego jej udziału w majątku wspólnym. W odpowiedzi na to wezwanie M. M. pismem z 13 lutego 2012r. poinformowała ZUS, że nie zawierała z mężem małżeńskich umów majątkowych oraz nie zajęła stanowiska co do wysokości przypadającego jej udziału w majątku wspólnym, co może wskazywać, że nie ma co do tego sporu. Kwestia ta nie była też przedmiotem postępowania przed Sądem Okręgowym, ani treścią zarzutów apelacji. Tym niemniej przy ponownym rozpoznaniu sprawy koniecznym jest ostateczne rozstrzygnięcie, czy ustalona w zaskarżonej decyzji wysokość zadłużenia, którą obciążono odwołującą się, nie przekracza wartości przypadającego jej udziału w majątku wspólnym. Warto przypomnieć w tym miejscu, że podział majątku wspólnego (a zatem i ustalenie jego wartości) może nastąpić bądź w umowie zawartej między małżonkami (art. 46 k.r. i o. w zw. z art. 1037 § 1 k.c.) bądź na mocy orzeczenia sądu po przeprowadzeniu stosownego postępowania. Umowa o podział majątku wspólnego zawarta między małżonkami (byłymi małżonkami) albo orzeczenie sądu mają zasadnicze znaczenie dla ustalenia składników majątku wspólnego i jego wartości. Nie wyklucza to jednak potrzeby przeprowadzenia postępowania dowodowego w tym zakresie przez organy orzekające o odpowiedzialności podatkowej (bądź z tytułu składek) byłego małżonka na podstawie art. 110 Ordynacji podatkowej, jeśli skład i wartość majątku wspólnego z daty powstania zobowiązań podatkowych (składkowych) powstałych w czasie trwania wspólności majątkowej jest inny aniżeli w dacie umowy o podział majątku wspólnego lub orzeczenia sądu w tym przedmiocie, bądź jak w niniejszej sprawie – brak zarówno umowy, jak i orzeczenia sądu. Potrzeba przeprowadzenia takiego postępowania musi być oceniana na tle konkretnego stanu faktycznego (por. wyrok NSA z 8 kwietnia 2011r., I FSK 927/10).

Uwzględniając powyższe rozważania, należy przyjąć, że płatnik składek J. M. ma status zainteresowanego w sprawie z odwołania byłej małżonki od decyzji ZUS stwierdzającej jej odpowiedzialność za zaległości składkowe płatnika, powstałe w czasie trwania ich małżeństwa, a wydanej na podstawie art.110 Ordynacji podatkowej. Zakres postępowania sądowego określony przedmiotem zaskarżonej decyzji przesądza o tym, że rozstrzygnięcie Sądu ma bezpośredni wpływ na prawa i obowiązki płatnika składek. Zgodnie bowiem z treścią zaskarżonej decyzji oraz art.110§1 cyt. ustawy Sąd musi przesądzić nie tylko o treści zobowiązania odwołującej się, ale też o wysokości wartości udziałów byłych małżonków w majątku wspólnym, co ma z kolei wpływ na sytuację majątkową małżonka, którego decyzja bezpośrednio nie dotyczy.

Ponieważ zainteresowany w sprawie J. M. nie został wezwany do udziału w postępowaniu, nie ulega wątpliwości, iż doszło do pozbawienia tej strony możliwości obrony jej praw, co skutkuje nieważnością postępowania (art. 379 pkt 5 k.p.c.). Stwierdzenie nieważności postępowania wymaga zawsze uchylecia zaskarżonego wyroku, zniesienia postępowania w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu (art. 386 § 2 k.p.c.), co następuje bez potrzeby, a nawet możliwości weryfikowania zasadności zarzutów podniesionych w apelacji. Stąd też przy ponownym rozpoznaniu niniejszej sprawy Sąd Okręgowy powinien wezwać do udziału w sprawie J. M. i następnie ponownie przy udziale zainteresowanego rozpoznać odwołanie M. M. od zaskarżonej decyzji organu rentowego, przeprowadzając postępowanie dowodowe w niezbędnym zakresie.

W tym stanie rzeczy, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 2 k.p.c. i art. 108 § 2 k.p.c. orzekł, jak w sentencji wyroku.

Przewodniczący: Sędziowie: